

עמ' 1	מבוא
עמ' 2	פרק ראשון : עליית משטר האייתולות באיראן
עמ' 4	פרק שני : השפעת המהפכה האסלאמית באיראן על יחסי איראן- סעודיה
עמ' 6	דיון
עמ' 7	סיכום
עמ' 8	ביבליוגרפיה

מבוא

יחסי איראן- סעודיה מהווים מקור למחקרים רבים, כאשר נראה כי במהלך המאה ה-20 היחסים עברו תהפוכות רבות. כאשר אנו דנים ביחסים בין שתי המדינות, ראוי לציין את אחד האירועים אשר השפיע בצורה הרבה ביותר על יחסייהן של שתי המעצמות האזוריות בעשורים האחרונים- המהפכה האסלאמית שהתרחשה באיראן בשנת 1979.

שאלת המחקר בה יעסוק החיבור היא כיצד השפיעה עליית משטר האייתולות על יחסי איראן- סעודיה, כאשר התקופה בה המחקר יתמקד היא החל מן המהפכה עצמה ועד תחילת שנות ה-80 של המאה ה-20. שאלת המחקר תיבדק על סמך סקירת ספרות הכוללת מקורות עדכניים, מן השנים האחרונות, בנוסף למקורות אשר נכתבו בסמוך לאירועי המהפכה האסלאמית. השערת המחקר, אשר מבוססת על העיון במקורות בהם ייעשה שימוש, היא שיחסי איראן-סעודיה אכן השתנו מן הקצה אל הקצה בעקבות אירועי המהפכה, כאשר מהות השינוי נצורה במאפיינים השונים אשר הגדירו את היחסים בין המדינות לפני המהפכה, כגון האופי הדתי של המדינות ויחסייהם על רקע זה, היחסים הכלכליים בין המדינות על רקע מקורות אנרגיה מצויים בשפע בשטחיהן של המדינות והיחסים עם המעצמות העולמיות לנוכח המלחמה הקרה אשר התחוללה במהלך המאה ה-20 בין ארצות הברית וברית המועצות.

המחקר בנוי משלושה פרקים, כאשר הראשון מעניק רקע וסקירה תמציתית של המהפכה האסלאמית באיראן, כולל ציון הגורמים לה והתבססות משטר האייתולות אחריה. הפרק השני של מחקר זה יעסוק בהשפעה הישירה, בטווח הזמן המיידי, על יחסי איראן- סעודיה, כאשר יוזכרו אירועים מרכזיים אשר עליהם לתת את הדעת כאשר דנים ביחסים הפוליטיים בין המדינות במאה ה-20. הפרק האחרון הוא פרק הדיון, בו תבוצע אינטגרציה בין סקירת הספרות אשר הוצגה בפרקים הקודמים וניתוח של הממצאים על מנת לנסות ולהגדיר האם בהכרח היחסים בין המדינות השתנו או שמא השינוי היה מינורי ובעל חשיבות מועטה.

פרק ראשון: עליית משטר האייתולות באיראן

המהפכה האסלאמית שהתחוללה באיראן בשנת 1979 זכורה לכל כאירוע מכונן אשר עיצב מחדש את הסדר הפוליטי במזרח התיכון בפרט ובעולם באופן כללי, כאשר המהפכה השפיעה על יחסיה הפוליטיים של איראן לא רק עם שכנותיה ביבשת, אלא גם עם מדינות אחרות מעבר לים. מטרתו של הפרק היא הצגת נושא המהפכה, כמו גם את המגמות המרכזיות אשר הובילו אליה. הפרק ידון ויסקור את הצורה שבה המהפכה יצאה אל הפועל, לרבות אירועים ואישים מרכזיים אשר נטלו בה חלק.

המהפכה האסלאמית באיראן ידועה כאחת התנועות הפוליטיות הגדולות ביותר במאה ה-20, כאשר יותר מ-10% מן האוכלוסייה השתתפה באירוע ההמוני (Inafuku, 2010). יתר על כן, כלי התקשורת אשר יסקרו את אחד הימים הזכורים ביותר באירועי המהפכה האסלאמית באיראן, 11.12.79, העריכו כי כשני מיליון בני אדם פקדו את רחובותיה של טהרן בלבד, כאשר גם ערים אחרות ברחבי המדינה רשמו נוכחות מרשימה באותו יום (Abrahamian, 2008). על פי המקובל בספרות, אחד הגורמים המוזכרים ביותר אשר מזוהים עם הבאת איראן לכדי מהפכה הוא המשטר המונרכי תחת השליט מחמד רזא שאה, נצר לשושלת פהלוי הצעירה יחסית (Buchan, 2013). המשטר המונרכי, אשר הבטיח רבות לאיראנים במהלך השנים בהן השושלת כיהנה בראש המדינה, הוציא לפועל במהלך השנים רפורמות אשר לא הצליחו להלום את האינטרסים של האצולה הדתית במדינה. המעמד הדתי באיראן למעשה שם לעצמו למטרה עוד טרם התהוותן של המחאות לטרפד את המשטר אשר, לדעתם, שם את הדת בתחתית סדר העדיפויות הפוליטי, בין היתר על ידי הכנסת גורמים זרים אל תוכה, כדוגמת הבריטים ומעורבותם בנפט האיראני (Elwell-Sutton, 1979). המשטר, אשר אומנם היה צעיר, קיבע את שליטתו באיראן עוד מתחילת המאה ה-20 ונראה כי איראן מתקדמת לכיוונה של הקדמה, כפי שהיא נתפסת בעינו של המערב כנכונה ובעינים של המוסלמים האדוקים כשלילית. המהפכה הצליחה לערער את השלטון ואת העולם כולו כאשר סחפה אחריה חלק ניכר מן האוכלוסייה אשר יצא אל הרחובות כנגד המשטר. ההפתעה נבעה מכך שמדובר היה במס' מועט של אנשי דת אשר הצליחו להפיל משטר אשר נתמך בפרהסיה על ידי המערב ולהביא על ידי כך לשינויים מהותיים במדינה מבחינה תרבותית, חברתית ופוליטית אשר הפכו בין לילה את פניה של איראן כפי שהעולם הכיר עד אותה עת (Vahdat, 2012).

המהפכה, כאמור, נחלה הצלחה גדולה כאשר רוחאללה חומייני, אשר שהה בגלות כ-14 שנים קודם למהפכה, חזר לאיראן והצליח לסחוף אחריו המון שלם עד להפלת המשטר המלוכני בשם האסלאם הפונדמנטליסטי (Inafuku, 2010). למעשה, אירועי המחאה החלו כשנתיים לפני הפלת המשטר, ב-1978, כאשר צעירים מן הפלגים החילוניים והדתיים יחד החלו להשמיע קולם כנגד השחיתות אשר הפכה ליותר ויותר נראית לעין מצדו של המשטר. המחאות החלו להסלים עד לכדי כך שהמדינה כולה שותקה למעשה לנוכח ההפגנות והמחאות, אשר הפכו למחזה יום-יומי ברחובותיה של איראן (Ibid). המחאות סוקרו בסקרנות יתירה ברחבי העולם, אשר חזה בתדהמה כיצד רחובותיה של איראן מתמלאים בצעירים משכילים אשר קוראים לחזרתו של האסלאם אל קדמת הבמה, אשר לדעתם יקצה באופן הוגן את המשאבים האיראניים מחדש ולא ייתן אפשרות לדריסת רגל מערבית לתוכה של איראן. לבסוף, המוחים והעולם ההמום ראו את המחאה נושאת פרי כאשר מחמד רזא שאה גלה מאיראן בינואר 1979 ורוחאללה חומייני הוזמן לחזור אל איראן ומאוחר מכן הוכתר לשליטה של איראן על ידי המוחים עצמם, אשר בינתיים גברו על הכוחות המזוינים אשר נותרו נאמנים לשאה ולמשטרו המלוכני (Arjomand, 1986). בהמשך לשנת 1979, השינויים במדינה החלו לקרות יחסית מהר, כאשר כבר באביב של אותה שנה איראן הפכה רשמית לרפובליקה אסלאמית בהנהגתו של חומייני וחוקה חדשה אושרה ברוב קולות בסוף